

OKULDA DİSİPLİN

Bir öğretmenin ne ölçüde disiplin sağlayacağına karar vermeden yeterli disipline sahip olup olmadığını bilmesi olanaksızdır. Yine ne çeşit disiplin istediğini belirlemeden doğru disipline sahip olup olmadığını anlaması imkansızdır. Disiplin konusunda bu ve benzeri sorulara pek çok doğru yanıt verilebilir. Çünkü bir öğretmen için doğru olan disiplin anlayışı diğer bir öğretmene ters gelebilir. Örneğin; bir öğretmene göre öğrenci kendisine soru sorduğu zaman ayağa kalkarak yanıtlamalıdır. Başka bir öğretmene göre önemli olan yanıtın doğruluğudur. Çocuğun oturarak ya da ayakta yanıt vermesi o kadar önemli değildir. Bir diğer öğretmene göre ise bu tür zorlamalar öğrenci ile iyi ilişkiler kurmayı engellemektedir.

O halde disiplin, yaşanmalı..., gözlenmeli... ve yerine getirilmelidir. Bu, etkinliğin devamı için gerekmektedir. Bu, amacı gerçekleştirmek için gerekmektedir.

Belli bir amaç için bir araya gelmiş bir grubun üyelerinden her biri düzenli bir biçimde davranmak, etkinliği yöneten kurallara uymak için çaba harcamak zorundadır. Örneğin; şampiyon olmak isteyen bir futbol takımının oyuncularını amaçlarına kurallara uygun ve işbirliği içinde bir maç çıkardıkları zaman ulaşabileceklerdir.

Disiplin, yalnızca uyulması gereken kurallar listesinden çok daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Amaçlı etkinlikler, uygun çevre, birlikte çalışma alışkanlığı, kendi kendini kontrol etme gibi kavramlar disiplin tanımı içinde önemli yer tutmaktadır. Eğitsel ortamlarda da disiplini yalnızca öğrencinin uyması gereken kurallar olarak ele almak yanlıştır. Amacını açıkça bilmeyen, o etkinlik için uygun bir çevrede bulunmayan öğrencileri, istenilen başarı elde edilmediği zaman suçlamamak gerekir. Yirmi kişilik bir sınıfta elli kişinin ders dinlemeye zorlanması ya da yapılan bir deneyi izleyemeyecek kalabalık bir laboratuvarında öğrencilerden deneylerin sonuçlarını bulmaları istenmesi her zaman disiplin sorunu yaratacaktır.

Eğitsel ortamlardaki etkinliklerin tümü öğrencinin yalnızca bilgi ve becerisini arttırmaya değil, aynı zamanda tüm kişiliğinin gelişmesine yönelik olmalıdır. Öğrenci bu ortamlarda pek çok konuda tutum ve davranış geliştirirken bir yandan da kendisini disipline etmesini de öğrenmektedir. Gerek genel olarak okulda, gerekse sınıfta disipline yardımcı faktörler vardır. Basit gibi görünen bu faktörlerin bazılarını dikkat çekmek faydalı olacaktır:

OKUL ORTAMINDA DİSİPLİN

* **Uygun Bir Eğitim Programı:** Amaçlarına, yeteneklerine, isteklerine geçmiş bilgilerine uygun olarak hazırlanan bir eğitim programı öğrencinin ilgisini çekecek, işbirliği içinde olmasını sağlayacaktır.

* **İyi Bir Rehberlik Sistemi:** Böyle bir sistem aracılığı ile sorunlar ortaya çıkmadan gerekli işlemler yapılabilecektir. Sonuçta kendisinin ruh sağlığıyla da ilgilenildiğini bilen öğrenci ilgililere yardımcı olma ve okul çalışmalarına katılma isteği duyacaktır.

* **Etkin Bir Veli-Okul İlişkisi:** Veliler ve öğrenciler okulda en iyisinin ve en doğrusunun yapıldığına inandıkları müddetçe okul ve çalışmalarına destek olmaktadır.

* **Okul Binasının Etkin Kullanımı:** Okul binaları ve görsel-işitsel araçların kullanım biçimi, disipline şaşılabacak kadar yardımcı ya da engel olabilmektedir. Aydınlik ve ferah

koridorları olan bir okul binası öğrenciyi her zaman rahatlatmaktadır. Okul binasının yalnızca koridorları değil, duvar boyasının renginden iç döşemesine kadar her şeyin disipline uyumu kolaylaştıracağı ya da zorlaştıracağı bilinmelidir.

Okulda bazı araçlar öğrencide onu bozma eğilimi yaratabilir. Örneğin; sıvası dökük bir yeri öğrenciler büyüteceklerdir. Öğrencinin kırık dökük eşyaları görmesine olanak verilmemelidir. Disiplinli bir eğitim ortamı istendiği zaman okul binalarının yetersizliklerini giderici önlemler almak gerekmektedir. Okulda alınacak önlemler yanında sınıf ortamında da disiplin sağlama konusunda öğretmene pek çok görev düşmektedir.

SINIF ORTAMINDA DİSİPLİN

Öğretmenin sınıf önünde duruşundan, ödevleri kontrol edişine kadar pek çok konu sınıf yönetimini, disiplini etkilemektedir. Bu konulardan bazıları şunlardır:

*** Öğretmenin Sınıf Önündeki Duruşu:** Öğretmen öğrenen grubun içinde olması gereken bir kişidir. Grubuyla bütünleşmeli, fakat kontrolü elinde tutacak bir konumda olmalıdır. Grubun tüm üyelerini (öğrencilerini) görebilmeli, aynı zamanda tüm öğrencilerinin de kendisini görmesini sağlamalıdır. Eğer bu konumu sağlayamazsa hem gerçek yöneticilik yapamaz, hem de konuşurken öğrencilerinin dikkatlerini konuşması üzerinde toplamada zorluk çeker.

Bazı öğretmenlerin sınıf önünde konuşurken ilgiyi başka yönlere çekmek gibi bir özellikleri vardır. Bundan çekinmek gerekir. Bu durum öğrencilerin dikkatlerini belli bir noktada toplamalarını engeller. Konuşurken oldukça sakın durmak ve dikkati çekmek için el ve kolları kullanmak genel olarak iyi bir yoldur.

*** Öğrencilerin Sınıf İçindeki Yerleştirilmesi:** Öğrencilerin sıralarından birine oturmak hatta öğrencilerle birlikte yarım daire şeklinde oturmak en iyi yoldur. Öğrencileri yarım daire şeklinde oturttukça öğretmenin de onların arasında yer almasının iki önemli yararı vardır:

Birincisi; öğrenci grubu hangi yaşta olursa olsun, bir ders boyu arkadaşının ensesini seyretmekten hoşlanmaz. Ders dinleyen, soru soran ya da yanıt veren arkadaşlarıyla yüz yüze ilişkide bulunmak ister.

İkincisi; öğrenci öğrenirken, öğretmenin karşısında değil, yanında olmasından hoşlanır. Öğretimde önemli olan husus çok resmi olmayan bir hava yaratmaktır. Öğrenci, bilgiyi öğretmenini pasif bir biçimde dinleyerek değil, öğretmeniyle konuşarak öğrenecektir.

*** Öğretmenin Konuşmasının Etkinliği:** Öğretmenler genellikle derste çok konuşurlar. Özellikle dersin başlangıcında, “kitabınızı kapatın, doğru oturun, kollarınızı kavuşturun ve beni dinleyin” gibi sözler söylediği duyulur. Daha sonrada kendince iyi disipline olmuş öğrencilerinin gözlerini kırpmadan ve dikkatli bakışları altında yarım saat açıklama yapar. Ancak görünüşe aldanmamak gerekir. Dikkatle öğretmenlerini dinliyormuş gibi görünen öğrencilerin akılları pencereden gelen trafik gürültüsü, yemek kokusu ya da güneş ışığıyla kilometrelerce uzakta olabilir. Böyle bir uyarıcı olmadan da öğrenciler ders dışı şeyler düşünebilirler.

Treneman'ın da belirttiği gibi yetişkinin dikkat sınırı 15 dakikadır ve gittikçe azalır. Okul çocuğu için arasız konuşmayı dinleme limiti konuşmanın konusuna ve konuşmacının sesine bağı olarak yaklaşık 10 dakikadır. O halde öğretmenin görevi öğrenmeyi ilginç hale getirmektir.

Öğretmenin yalnızca sesini nasıl kullanacağını bilmesi de yeterli değildir. Öğretmen, aynı zamanda sözcükleri de nasıl seçeceğini bilmelidir. Bunun anlamı, öğretmenin öğrencilerin bilmediği kelimeleri kullanmamaya dikkat etmesidir. Kısa bir kelime dururken uzun kelimeler kullanılmamalıdır. Eğer yeni bir kelime kullanılacaksa o kelime önceden tahtaya yazılmalı ve açıklanmalıdır. Öğrenciler öğretmenlerinin konuşmalarını anladıkları ölçüde öğrenirler. Öğretmen her zaman basit yapıda kısa ve açık cümlelerle konuşmaya özen göstermelidir.

Her derste öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine olanak tanınmalıdır. Öğretmenin görevi öğrencilerle yüz yüze iletişim kurarak onun öğrenmesini sağlamaktır. Öğretmenler kısaca "sessiz durun" buyruğu ile dersi kesmektedirler. İyi bir öğretmen konuşmasını nerede keseceğini bilmelidir. Öğretmenin öğrencilerini kendi kendilerini nasıl sessiz tutacaklarını öğretmesi en önemli dersidir.

*** Öğrenci Çalışmalarının Kontrolü:** Özellikle hazırladığı her ödevinin öğretmeni tarafından kontrol edileceğini bilmesi öğrencinin disiplinli olmasına neden olacaktır. Öğrencileri ders dışında, boş zamanlarında gönüllü çalışmalarda bulunmalarına isteklendirmek disiplin sağlamanın diğer bir yoludur.

Ders sırasında, öğrenciler tarafından yapılan çalışmaların sistemsiz izlenmesi pek çok disiplin sorunu yaratmaktadır. Oysa alınacak birkaç önlem sonucunda bir şey olmadığı ve öğrencilerin bu tür etkinliklerden çok hoşlandıkları görülecektir.

*** Yazı Tahtasının Kullanımı:** Ders sırasında yazı tahtasının yanlış kullanımının disiplin bozulmasında önemli bir faktör olduğunu belirtmek gerekir. Kurallarına uygun bir kullanım hem dersi ilginç hale getirecek hem de pek çok disiplin sorununun oluşmasına engel olacaktır. Yazı tahtasını kullanmanın ilk kuralı (eğer kullanılacaksa) ona yakın durulmasıdır. Yazı tahtasına ne yazılacağı kesinlikle bilinmeli ve çabucak yazılmalıdır. Yazı tahtasını kullanan bir öğretmenin yüzü kesinlikle yazı tahtasına dönük olmamalıdır. Zamanın büyük çoğunluğunu tahtaya yazı yazarak harcayan öğretmen, öğrencisine de zamanını boşa harcama ve yaramazlık yapma fırsatı vermiş olur. Öğretmen yüzünü tahtaya dönerek konuşmamalıdır. Çünkü hem yazı tahtasının kulağı yoktur hem de öğrenciler kendilerine direkt olarak söylenmeyen sözleri dinlemekten hoşlanmazlar.

Öğretmenlere Disiplin Sağlamada Öneriler

- * Ara sıra disiplin olaylarını şakaya dönüştürünüz.
- * Eğlenceli durumlarda sınıfla birlikte gülünüz, sınıfı kontrol edemez hale gelmekten korkmayınız.
- * Öğrencinin hiçbir soru sormaksızın itaatkar davranmasının arzu edilir bir şey olmadığını biliniz.

* Bir öğrenciyi uyarmanız gerekiyorsa, bunu herkesin önünde yapmayınız.

* Disiplin sağlamanın bir çok öğretmenin iddia ettiği kadar önemli bir sorun olmadığını unutmayınız. Bazen öğretmenlerin tutumu yüzünden de öğrencilerin disiplin kurallarına uymadıklarını aklınızdan çıkarmayınız.

* Öğrencilerinizde kendi kendine disipline edebilme alışkanlığı geliştirmeye çalışınız. Kötü bir davranışın her şeyden önce kendi kişiliğine karşı bir saygısızlık olduğunu belirtiniz.

* Unutmayınız ki öğretmenin sınıfta disiplin sağlamak için çok sert olması gerekmez.

* Suçluyu bulamadığınız zaman tüm sınıfı cezalandırmaktan kaçınınız.

* Disiplin sorunu sizi aşmadıkça başkalarına duyurmayınız.

* Derhal önlem alınması gereken durumlarda ya da sınıfta ders yapmanız olanaksız hale geldiğinde okul yönetimine haber veriniz.

* Sınıfta disiplini bozan bir davranış olduğunda tepkide bulunmadan önce biraz düşününüz. Örneğin içinizden altmışa kadar saymanız daha mantıklı davranmanız için size gerekli zamanı sağlayacaktır.

ÖDÜL VE CEZA

Disiplin ve öğrenmenin sağlanmasında, yeri geldiğinde, ödül ve cezaya başvurulması gerekmektedir. Ancak, ödül ve ceza çoğunlukla yanlış anlaşılıp, yanlış uygulanmaktadır.

Ödül, bireye;

- 1) İstenilen davranışları yaptırmak için uygulanan özendiricileri,
- 2) İstenilen bir davranışı yaptığında, bu davranışın yerleşmesini sağlayan pekiştiricileri içerir.

Bu anlamda ödül verme, istenilen davranışlar için bireyde haz yaratacak özendiricileri ve pekiştiricileri uygulamaktır. Özendirici ve pekiştiriciler, bireye haz veren tüm uyarıcıları ve güdüleyicileri kapsar.

Ama ödül ne bir armağan ne de bir rüşvettir. Armağan verme, bireye karşılıksız olarak verilen ve onu hoşnut etmeye yönelik bir girişimdir. Rüşvette ise, haksız olarak, karşılıklı yarar sağlama söz konusudur.

Bu nedenle, ödül ile rüşvet vermeyi karıştıran büyükler, çoğunlukla rüşvet verdiklerinden, çocuğun eğitimine olumsuz katkıda bulunurlar.

Ceza, bireye;

- 1) İstenilmeyen davranıştan alıkoymak için uygulanan önleyiciler,
- 2) İstenilmeyen bir davranış yapıldıktan sonra, bu davranışın yinelenmemesi için konulan yasaklayıcılarıdır.

Bu anlamda ceza verme, istenilmeyen davranışları yaptırmamak için, bireyde elem yaratacak önleyiciler ve yasaklayıcılar uygulamaktır. Önleyiciler ve yasaklayıcılar bireye elem veren tüm uyarıları ve güdüleyicileri kapsar.

Ödül ve ceza üzerinde yapılan araştırmalarda ödülün yönettiği disiplin ve öğrenmenin, cezanın yönettiği disiplin ve öğrenmeye çok üstün olduğunu göstermektedir.

Ödülün yararlı yönleri:

- 1) İstenilen davranışları yapması için istek uyandırması.
- 2) Amaca ulaşmada bireyi güdülemesi.
- 3) Bireyin konuya ilgisini çekmesi.
- 4) Bireyde yüksek moral yaratması.
- 5) Bireyin "Ben" duygusunu pekiştirmesi.

Ödülün sakıncalı yönleri ise:

- 1) Ödül kazanmanın, asıl amacın yerini alması.
- 2) Ödül kazanmak için hile ya da başka istenmeyen yollara başvurulabilmesi.
- 3) Bireyi karşılıksız bir yarar almaya yönlendirmesi.
- 4) Ödül amaç olduğunda, başarısızlığın bireye çok acı çektirebilmesidir.

Cezanın yararları sunlardır:

- 1) Olumsuz davranışları yapmaktan bireyi alıkoyabilmektedir.
- 2) Disiplini sağlamaya yarayabilmektedir.
- 3) Ödülle birlikte uygulandığında güven sağlamakta.
- 4) Bilerek yapılan olumsuz davranışların yerleşmesini engellemektedir.

Cezanın zararlı yönleri sunlardır:

- 1) Ceza korkuya dayandığından bireyde süregelen zararlı duygular yaratabilmektedir.
- 2) Birey cezadan korkmadığında yada cezayı peşin olarak kabullendiğinde cezaya bağlılık kazanabilmektedir.
- 3) Ceza olumsuz davranışları yerleştirebilmektedir.
- 4) Ceza, verene ve topluma karşı bireyde nefret uyandırabilmektedir.

Disiplin ve öğrenmenin sağlanmasında cezadan yararlanabilmek için:

- 1) Kötü davranışın kendi sonucu ceza olarak kullanılmalıdır. Örneğin; yere çöp atan bir öğrenciye verilecek ceza, attığı çöpü kendisinin temizlemesi olmalıdır.
- 2) Hangi istenmeyen davranışların nasıl cezalandırılacağı önceden kararlaştırılmalı ve öğrencilere bildirmelidir. Bu, öğrencilerle birlikte yapıldığında daha eğitici olmaktadır. Yukarıdaki örneğimizden yola çıkarsak; sınıfta çevrenin temiz tutulması konusunda yapılan bir tartışmada, yerlere çöp atmanın kötü bir davranış olduğu ve bunun bir cezasının olması gerektiği söylenerek, bu davranışa verilecek cezanın ne olabileceği çocuklarla birlikte kararlaştırılabilir.
- 3) Cezalandırma kararlı olmalıdır. Aynı davranışa bir gün ceza vermek başka bir gün vermemek disiplini bozucu bir davranıştır.
- 4) Ceza tam zamanında verilmelidir.

- 5) Ceza verilirken duygusal davranılmamalıdır.
- 6) Ceza yapıcı ve bireyin kendini denetlemesini arttırıcı olmalıdır. Suç işleyen ya da kötü davranışta bulunan birey kendi cezasının kendi belirleyebilir.
- 7) Bireyin kötü davranışlarının nedenleri araştırılmadan ceza verilmemelidir. Çünkü kimi zaman kötü bir davranışa neden olabilecek ciddi ve çözümlenmesi gereken bir neden olabilmektedir.
- 8) Ceza öğrencide yoğun korku yaratmamalıdır. Böyle bir durumda bireyin ruh sağlığı bozulabilmektedir.
- 9) Verilen cezalar kesinlikle şiddete yönelik olmamalı, ağır hakaret ve onur kıracak ifadeleri içermemelidir.
- 10) Cezalar akılcı ve mantığa uygun olmalıdır. Örneğin; tek bir öğrenciye kızarak tüm sınıf cezalandırılmamalı veya ilgisiz bir nedenle kızılan öğrencinin başarı notu düşürülmemelidir.
- 11) Verilen ceza, öğrenciyi düşünmeye sevk edici özellikte olmalıdır. Öğrenci, "Ben bunu yaparsam, öğretmen bana şu cezayı verir" diyebilmelidir.
- 12) Cezalar uygulanırken tatlı-sert bir tutum içinde olunmalıdır. Çok katı, sert ve disiplin altında öğrenci göstermelik ve kısa süreli bir tavır sergileyebilir. Yumuşak bir tavra karşı ise disiplin sağlamak oldukça güçleşir.
- 13) Her sınıfta mutlaka bir veya birkaç öğrenci sınıf düzen ve disiplinini bozucu davranışlarda bulunur. Öğretmen bu tür öğrencileri çok iyi tespit ederek kontrol altına almalı ve engellemelidir. Bunun için bu öğrencilere önemli sayılabilecek ödev ve sorumluluklar (Sınıf kol başkanlığı veya ödevleri kontrol etme gibi) verilebilir.

Sonuç olarak;

Okul ortamı ve sınıf içinde uygulanan cezalar, zaten bozuk olabilecek öğrenci ruh sağlığını daha da olumsuz yönde etkileyebilecek yönde değil; olumlu davranış değişikliği geliştirmeye yönelik olmalıdır. İşin kolayına kaçılarak verilebilecek fiziksel yada başka aşağılayıcı cezalar, bireyde olumlu davranışların oluşmasına katkıda bulunmayacak tam tersine olumsuz davranışların devamını sağlayacak cezalardır.

Cezanın asıl amacının; bireydeki istenmeyen olumsuz davranışın söndürülerek, olumlu davranışların yerleştirilmesi olduğu unutulmamalıdır.

Disiplin ve öğrenmenin sağlanmasında ödülün yararlanabilmek için;

- 1) Ödül bir rüşvet yada armağan haline dönüştürülmemelidir.
- 2) Ödül vermenin kontrolü her zaman öğretmende olmalı, hiçbir zaman öğrencilerin eline geçmemelidir.
- 3) Ödülün "özendirici" etkisini öğretmen, diğer öğrenciler üzerinde iyi kullanmalıdır. Ancak bu olayı gerçekleştirirken diğer öğrencileri rencide edici söz ve davranışlardan kesinlikle kaçınmalıdır.
- 4) Ödülü, verilen öğrencinin kişilik özelliklerine uygun olarak belirlemek, etkisi bakımından önemlidir. Bazı öğrenciler nesnel ödülü (kalem, çikolata, defter vb.) tercih ederken, bazı öğrencilerde özendirici ödülleri (güzel söz, taktir etme, sevme, okşama vb.) tercih edebilirler.